
ЦІННІСНІ РЕСУРСИ ВІЙНИ І МИРУ: УКРАЇНСЬКИЙ ФОРМАТ¹



Володимир Горбулін,

доктор технічних наук, професор, академік НАН України

Стаття присвячена проблемі взаємовідносин у трикутнику «Україна – Європейський Союз – Росія» та пошуку відповідей на протистояння агресору. Констатується, що наразі вірогідність «великої війни» зберігається, і РФ до неї активно готується. За цих умов є ризик того, що громадська думка в європейських державах почне вимагати від політичних лідерів шукати компроміси з агресором, у т.ч. – за рахунок інтересів України (зменшуючи підтримку нашої держави). Стратегічний аналіз і стратегічна діяльність є довгостроковими чинниками, які можуть забезпечити Україні здатність ефективно протистояти агресору, який часто виявляється поганим стратегом, але добрим тактиком.

Зважаючи на обмеженість українських ресурсів порівняно з агресором, пропонується будувати стратегічну діяльність України на засадах асиметричності та проактивності. Пропонується посилити діяльність України як на міжнародному рівні (проти дія російської пропаганди, сприяння реформуванню СБ ООН, розширення співробітництва з НАТО), так і на внутрішньому (переосмислення економічної політики держави в розрізі поточних військово-політичних умов, посилення захисту та розвитку інфраструктури, готовність у нормативно-правовому та практичному сенсах до введення військового стану, розвиток інноваційних видів озброєнь). Також запропоновано утворити «науковий хаб» для проведення стратегічного аналізу для потреб держави.

Ключові слова: війна, стратегічний аналіз, асиметрія, міжнародна політика.

¹ Уперше статтю під назвою «2017-й: далі буде ...» було опубліковано у щотижневій українській газеті «Дзеркало тижня» від 2 липня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/internal/2017-y-dali-bude-cinnisni-resursi-viyni-i-miru-ukrayinskiy-format-.html>

VALUE RECOURCES OF WAR AND PEACE: UKRAINIAN FORMAT

The article deals with the problem of the relationship in Ukraine – European Union – Russia triangle, as well as with search for responses to aggression. It is noted that the likelihood of “big war” continues to persist and Russia is actively preparing for it. In these circumstances there is a risk that public opinion in European states will start to require from their political leaders some sort of compromise with the aggressor, at the expense of Ukraine (by reducing support for our state). Strategic analysis and strategic activities are long-term factors that can provide Ukraine the ability to effectively confront the aggressor, which is often a poor strategist, but a good tactician.

Taking into account the limited resources of Ukraine compared to aggressor, it is proposed to build Ukrainian strategic activities on the principles of asymmetry and pro-activity. It is proposed to enhance the activity of Ukraine at both international (resistance to Russian propaganda, promotion of the reform of the UN Security Council, expansion of cooperation with NATO) and internal (rethinking of economic policy in the context of the current military-political conditions, increase of protection and development of infrastructure, readiness to introduce martial law in both legal and practical fields, development of innovative weapons) levels. Also creation of a “scientific hub” for strategic analysis of the state needs is proposed to implement.

Keywords: war, strategic analysis, asymmetry, international politics.

*Вирушивши в дорогу, треба йти.
Якщо дуже кепсько – прискорити ходу.
Але не озиратися назад, де біля грубки
було тепло, вітер у комині вив
по-діккенсівськи, а на столику лежав
мармелад зі щипчиками.*

Ілля Еренбург.

«Надзвичайні пригоди Хуліо Хуреніто та його учнів»

Зараз Україна перебуває в точці біфуркації, або перед своєрідним «моментом істини» у нашому конфлікті з Росією.

Нинішнє поширене, але від цього не менш хибне, сприйняття ситуації як «затишшя» криє в собі макронебезпеку. Насправді ми спостерігаємо лише зміну парадигми розгортання цього довгострокового конфлікту. Ба більше, формується тривожне відчуття «тиші перед бурею», особливо зважаючи на ту активність, яку продовжує розгортати Росія на території «ДНР/ЛНР», а також Криму (про який багато хто регулярно забуває). Перспектива масштабних бойових зіткнень універсально розглядається на обрії дедалі чіткіше.

При цьому наша методологічна основа для аналізу ситуації багато в чому обертається навколо концептів попередніх 20 років незалежності. Відмова від закостенілих і неефективних підходів відбувається дуже болісно, з серйозним відчуженням до «звичної» для багатьох реальності.

Нинішній короткий, як видно, період – чи не остання можливість серйозно заново оцінити

поточний стратегічний контекст розгортання військово-політичної ситуації в Україні й навколо України, а також почати думати про те, якою може бути наша відповідь на нові виклики українській державності й національній безпеці.

І робити це ми повинні виходячи не з наших абстрактних припущень про реальність, а беручи до уваги той факт, що «велика війна», до якої чимдалі наполегливіше готується і яку провокує Росія, цілком може стати реальністю.

А Росія справді готується. Для нас особливо тривожною є ситуація на наших кордонах. Наприклад, у Белгородській області Росія будує одну нову (всього за 25 км від українського кордону) і відновлює стару радянську військову базу. У травні 2016 р. стало відомо, що в Ростовській області розгорнуть нову мотострілецьку дивізію чисельністю близько 10 тисяч осіб. До Брянської області перекинули 28-му окрему мотострілецьку бригаду разом із технікою та озброєнням (під потреби нових підрозділів тільки в цій області вже відводять приблизно 142 гектари). Загалом же Росія створює три нові дивізії – дві в Західному військовому

окрузі, одну в Південному. Кожна дивізія – приблизно 10 тисяч осіб. Крім того, посилюється військове угруповання в Криму. В 2015 р. Росія поповнила Чорноморський флот більш як 200 одиницями нової військової техніки, серед них – 40 бойових кораблів і суден забезпечення. ЧФ передано понад 30 літальних апаратів, зокрема сучасні багатоцільові винищувачі Су-30СМ, а частини берегових військ поповнилися 140 одиницями новітньої автобронетанкової техніки. Все це накопичення сил не може тривати нескінченно. Особливо враховуючи ослаблення східного кордону РФ (частину військ до Західного військового округу перекидають звідти). Росія пояснює це необхідністю «адекватно відповісти на посилення НАТО», але є обґрунтовані побоювання, що робиться це зовсім з іншою метою. Навряд чи можна серйозно сприймати припущення, що скупчення такої маси військовослужбовців і військової техніки – усього лише гра м'язами. Все це вельми недешеві ігри, і вони цілком виправдані, якщо передбачається подальше використання цих сил за прямим призначенням. І саме ми – перші на шляху всієї цієї військової машини, очолюваної агресивним і цинічним російським керівником.

Ми повинні чітко розуміти, що для України воєнна загроза з боку Росії не зникне ніколи. Причому ймовірність зростання цієї загрози (і перехід її до активної фази) тим вища, чим менш успішною буде робота Росії з дестабілізації України іншими методами.

Питання в тому, чи готові ми визнати реальність війни і готуватися до неї повноцінно. Тим більше що до всього додається ширша й важливіша проблема, з якою ми стикаємося вже зараз: з міжнародним контекстом російсько-української війни.

Однак навіть визнаючи високу ймовірність масштабної війни, ми повинні пам'ятати про два важливі (навіть принципові) моменти.

По-перше, у випадку прямої масштабної воєнної агресії Росії проти України наші шанси вистояти в ній мінімальні. Наші потенціали настільки різні, що очікувати іншого складно. Принаймні це справедливо для нинішнього стану українських Збройних сил і їх військово-технічного забезпечення. Наше завдання максимум (знову ж таки – виходячи з нинішнього реального стану ЗСУ) – завдати противникові максимальних втрат, сповільнити його (щоб дочекатися допомоги з боку наших союзників, якщо вони захочуть її надати) і зробити для про-

тивника подальше просування, утримання території дуже дорогим задоволенням.

По-друге (і це логічно впливає з попереднього пункту), наше основне завдання – створити умови, щоб не допустити такої війни. Це включає в себе всі дії, спрямовані на послаблення РФ (дипломатичні, економічні, інформаційні), посилення нашого потенціалу стримування агресора (зокрема переозброєнням армії та політичною консолідацією суспільства) і зміну самого підходу до осмислення загроз, а також до реагування на них.

Утім, багато тут залежить не тільки від нас, а й від наших європейських партнерів, які про свої відносини з РФ дедалі частіше висловлюються досить двозначно.

Чи стане Європа «колективним гюлленцем» Дюрренматта?

У видатного швейцарського драматурга Фрідріха Дюрренматта є твір – «Візит старої дами». «Стара дама» Цаханассьян спокушає жителів міста Гюллена астрономічною сумою за таку собі дрібницю: убивство одного громадянина – Ілла. Лише одного. За це вони отримають таку суму, з якою можна ні про що не думати і жити так, як вони жили раніше: розкішно й без особливих турбот. Так, якийсь час жителі сумніваються, заявляючи, що «цінності понад усе», але наприкінці здаються. І «винний» помирає. І не заради мерзенних грошей, а заради «торжества справедливості», «відновлення моральності» і «совісті, що прокинулася».

За великим рахунком, цей твір – про спокусу й цінності. Причому про спокусу не так грішми, як перспективою «ситості» й «спокою», а також можливістю нічого не змінювати.

Аналогії між цією історією і відносинами між Україною – Росією – Європою до болю нагадують той-таки трикутник історії Дюрренматта: Ілл–Цаханассьян – гюлленці (що зауважив якимось і політолог Борис Пастухов). Звичайно, Європа не схожа на збіднілий Гюллен. Та й Росія – явно не та країна, котра може вільно кидатися грішми (про що недавно так переконливо повідомив російський прем'єр-міністр жителям Криму). Але спокуса не обов'язково пов'язана з грубими ма-

теріальними благами. Нині Росія спокушає Захід міфами про те, що може повернути час назад (у період до 2014 р.), що вона допоможе Заходу у вирішенні його пекучих проблем (біженці, Сирія, терористи, ІДЛ – усе, що завгодно), що гроші з «дикої, але багатой» Росії знову потечуть у Європу. А для цього потрібно всього лише «вбити» Україну – відмовити їй у міжнародній підтримці, фінансовій допомозі, засудити, та хоч би й просто заплющити очі на те, що робить там Росія.

Сьогодні наші західні друзі демонструють значно більше самовладання, ніж голленці: для них цінності й принципи значать набагато більше, ніж для абстрактних громадян вигаданої історії. Однак і ми не можемо заплющувати очі на те, що громадська думка багатьох європейських країн коливається і змінюється. Змінюється не на нашу користь. Останнє за часом рішення французького Сенату – з їх числа. Або заяви Ф.-В. Штайнмайера про те, що треба вже починати думати про скасування санкцій взамін на «істотний прогрес» у виконанні Мінських домовленостей.

Дедалі голосніше й чіткіше лунають заклики повернути Росію у Велику вісімку, скасувати санкції й поновити повноцінні економічні відносини (як зробив нещодавно в Санкт-Петербурзі Н. Саркозі). Ба більше, ті, хто до цього закликає, вже починають «раціоналізувати» свої заклики, посиляючись на «спільність українського й російського народів», на «об'єктивні підстави Росії претендувати на Крим», на те, що «Україна не проводить реформ», тощо. А словами колишнього міністра юстиції Франції Р. Даті, котрий недавно закликав зняти санкції з керівників російських спецслужб, могли б по праву пишатися і Бургомістр, і Вчитель з п'єси Дюрренматта: «Реальна політика – це вже не вибір, це наш обов'язок, нав'язаний світом навколо нас. Ми можемо не погоджуватися з усім і ми можемо накладати болісні санкції, але є цілі й інтереси, які вимагають від нас вийти за бажання покарати».

Як довго європейські політичні лідери зможуть протистояти цьому тиску громадської думки (до речі, сформованої і за активної підтримки тієї ж таки Москви й лояльних до неї політичних партій і громадських рухів)? Швидше за все, для радикальної зміни позицій буде потрібна заміна нинішніх європейських лідерів новими. І відбутися це може вже 2017 року, коли відбудуться президентські вибори у Франції й парламентські в Німеччині. Не за горами вибори і в інших європейських країнах. Чи зможуть (і чи захочуть?) нові

керівники продовжувати конфронтаційну лінію з Росією? Відповідь на це дати зараз складно.

Однак чого нам у цій ситуації точно не варто робити, то це займатися моралізуванням. Розмірковувати, чи знімуть санкції і якщо знімуть, то чи морально вчинять наші союзники чи ні, чи продався хтось Москві чи ні, насправді немає сенсу. Як мінімум – з точки зору раціонального погляду на реальність.

Тим більше що коли до кінця бути чесними, то навіть усередині України ситуація дуже складна – як у соціально-економічній сфері, так і з погляду загального стану нашого суспільства, і це не може не викликати тривоги. Втома суспільства від офіційно не оголошеної війни, різке зниження соціальних стандартів і умов життя, відсутність позитивного бачення реформ (у лютому 2016 р. понад 70% українців вважали, що реформи не проводяться) – все це стимулює зростання полярних настроїв: від апатії до протесту. Усе це спритно використовують російська пропаганда і її розвідслужби для «розгойдування» ситуації зсередини.

Відтак Україна повинна вже зараз планувати свою діяльність так, ніби жодних санкцій немає, а міжнародний контекст складається не на нашу користь. Тільки це дозволить нам уникнути найважчих сценаріїв (на кшталт масштабної воєнної агресії або зміни ставлення до нас союзників).

Концептуальна рамка нової стратегічної діяльності України: асиметрія, проактивність і стратегічний аналіз/діяльність

Тут ми підходимо до важливого питання про те, якою ж може бути наша відповідь на такі дії Росії, і чи є вона взагалі? Вона є. І її суть – стратегічний аналіз і стратегічна діяльність, яка тримається на двох стовпах: асиметричність і проактивність.

Росія майже відкрито визнає, що не спроможна займатися стратегічним аналізом і, тим більше, стратегічним плануванням. Довколавладні наукові еліти навіть намагаються це обґрунтувати тим, що в нинішньому світі стратегії унеможливилися як такі: «Сьогодні лідерів не слід оцінювати з погляду їхнього стратегічного мислення. Адже воно майже неможливе. Єдиний критерій – здатність правильно реагувати на поточні виклики, що виникають постійно, – тримаючи в голові бодай мінімальну дистанцію вперед», – вважає Ф. Лук'янов. Власне, інтерв'ю різних російських аналітиків, які причетні до виро-

блення Росією зовнішньополітичних рішень (наприклад С. Караганова або Л. Решетнікова), лише увиразнюють цю нездатність російського істеблішменту мислити стратегічно.

Однак саме ця нездатність — наш шанс. Не віра в «закордон нам допоможе» або очікування нової ціни на нафту марки Brent. Ні. Наш шанс — грати стратегічно з закостенілими тактиками. Блискучими тактиками, та всього лише тактиками.

Насамперед має змінитися міцно вкорінена практика, коли оперативно-тактичне управління грає першу скрипку в системі національної безпеки та оборони, тоді як власне стратегічне — лише другу. Якщо говорити про наявність справді стратегічного аналізу, слід визнати, що в цей момент ми об'єктивно перебуваємо в складній ситуації. Однак якщо ми не зламаємо цієї тенденції, то знову заплатимо життями українських військовослужбовців, які й зараз гинуть у «мирному Донбасі».

Безумовно, Національний інститут стратегічних досліджень у рамках своїх можливостей робить усе, щоб надати військово-політичному керівництву потрібні розробки, але цього мало. Критично мало. Виконання такого завдання потребує об'єднання зусиль учених, представників держструктур і органів сектора безпеки та оборони, громадянського суспільства. А для об'єднання зусиль нам потрібен своєрідний «науковий хаб», певна точка докладання зусиль і знань. Де цей хаб буде створено, не так важливо, хоча, об'єктивно, саме НІСД має найкращі можливості для виконання ролі такого інтегратора. Головне — щоб його створили і він мав можливість виконувати свої завдання. Як каже один з ключових ідеологів гібридної війни, яку ведуть проти нас, російський генерал Герасимов, цінність науки — у передбаченні. Із цим складно не погодитися. Але нам це треба не просто повторювати як ритуальну фразу, а зробити основою практичної діяльності.

І тут наше друге питання — наша стратегічна діяльність. Нині її практично немає. Ми хапаємося за поточні ситуативні рішення і намагаємося зробити з них «стратегію». Не може бути довгостроковою стратегією держави ідея «домагатися продовження санкцій проти Росії». Бути тактичним пріоритетом — безперечно. Але не стратегією. Росія намагається втягнути нас у зрозуміле й комфортне для неї симетричне протистояння. Щоб ми витрачали час і гроші на стандартні озброєння. Щоб ми постійно тримали свою економіку в стані стресу. Щоб ми втягувалися

в дорогу гонку озброєнь, якої ми в класичному вигляді виграти не можемо (як свого часу США втягли СРСР у глобальну гонку за програмою «Зоряних війн»). Ми не можемо собі цього дозволити. Насамперед — ресурсно.

Важливе запитання, що неминуче виникає в будь-якого читача: чи здатні нинішні еліти, військово-політичне керівництво країни прийняти цю нову реальність і мислити стратегічними, а не тактичними категоріями? Однозначної відповіді на нього дати тут і зараз не можна. Однак насправді не це найголовніше. Адже якщо еліти цього не усвідомлюють, якщо не здатні прийняти цю об'єктивну вимогу часу і запоруку схоронності нашої країни — не стане ні самих еліт, ні країни, якою вони управляють, бо тим самим створиться вікно для тієї масштабної агресії, якій вони не зможуть запобігти і на яку не зможуть відповісти. Відтак прийняття нової логіки діяльності — це не питання політичної дискусії, це екзистенціональна рамка існування України, якій потрібна цілісна й новаторська стратегія боротьби з агресором.

Основою цієї нової стратегії мають стати нестандартність дій (асиметричність), завдання ударів по найчутливіших місцях противника, інноваційність. Без цього в нашому довгостроковому (а воно буде саме таким) протистоянні не перемогти. І, як ми вже зазначали, мета всіх цих дій — не допустити війни і посилювати тиск на Росію, щоб вона була зайнята безліччю не смертельних, але чутливих ударів і не мала можливості сконцентруватися на одній меті. У даному випадку — на нас.

Ми повинні виходити з новими ініціативами на всіх напрямках. Особливо — на зовнішньополітичній арені. Ми повинні зробити все можливе для прискорення реформування Ради Безпеки ООН, щоб унеможливити використання Росією свого права вето як інструмента гібридної війни. Слід активніше долучитися до дискусії про формування нових коаліцій держав у Східній Європі. Одним з таких перспективних проєктів є Балто-Чорноморська коаліція держав: такі країни, як Польща, Балтійські країни, Скандинавія, Румунія, особливо гостро відчують загрози, які вже спіткали Україну.

Не повністю вичерпано потенціал боротьби з ідеологічними основами російської агресії на міжнародній арені. Зокрема, концепцію «Русского мира», яка де-факто перетворилася на відверто нацистську й шовіністичну, слід заборонити на міжнародному рівні — так само, як свого часу за-

боронили нацистську. І для людей (або держав), котрі її просувають, мають бути такі самі правові наслідки, як і для послідовників нацистської ідеології. Адже насправді, говорячи про практичне вираження концепції «Русского мира», ми стикаємося зі справжнісіньким «православним ІДІЛом» — на Сході України діє (або діяли) відразу кілька різних «православних армій», що творять такі безчинства, які навіть бойовикам ІДІЛу не спадали на думку.

Ширшим і активнішим має бути наше співробітництво з НАТО. Ми не тільки можемо, а й повинні ініціювати спільні розвідувальні акції в Чорноморському регіоні й на східних кордонах НАТО. Перспективною є ініціатива створити під егідою НАТО спільну військову флотилію України, Румунії та Болгарії, а в перспективі до неї могла б приєднатися Туреччина. Взагалі все співробітництво між Україною і НАТО потребує рішучого оновлення.

Уразливою залишається економічна сфера — боротьба за неї буде складною і важкою. Слід підготуватися до радикальних кроків у цій сфері. Наприклад розглянути можливість запровадження надзвичайного економічного стану (особливо якщо конфлікт перейде в активну форму), а також розширити пакети економічних санкцій. І, звичайно, слід запровадити прямі обмеження щодо агентів економічного впливу РФ в Україні (за даними журналу «Український тиждень», кожне восьме з 200 найбільших українських підприємств контролює російський капітал).

У контексті економічних контрзаходів важливо постійно пам'ятати про інфраструктуру — насамперед це дороги, комунікації, системи підтримки військ на місцях. Нині все це перебуває у вкрай важкому стані, і його слід виправляти. Виправляти швидко. Розвиток інфраструктури, її захист повинні стати одним з пріоритетів держполітики. Ба більше, треба розглянути можливість інтернаціоналізувати проблему її захисту.

Серйозно слід переглянути логіку внутрішньополітичних процесів — в умовах війни (особливо гібридної) ми не можемо щоразу гасити пожежу в себе в тилу.

На випадок радикалізації конфлікту ми повинні бути готові до різких, непопулярних, але конче потрібних кроків: до запровадження воєнного стану на всій території України й оголошення стану війни. Вже зараз потребує законодавчого визначення статус неконтрольованих територій як

окупованих — не можна продовжувати вдавати, що все чудово й нічого не відбувається. Потрібно уточнити законодавче поле щодо можливості позбавлення бойовиків і сепаратистів громадянства України. Це абсолютно відповідає загальносвітовим тенденціям, і не варто цим нехтувати.

Складне питання з тим, що робити з «неоднозначними» темами, які постійно хвилюють суспільство: декомунізацією, люстрацією тощо. Безумовно, є чинне законодавство, і його слід виконувати, однак практику його реалізації все-таки варто переглянути. Цілком очевидно, що різкими й не завжди продуманими рішеннями ми загострюємо ситуацію навіть там, де цього можна було б легко уникнути. Роблячи такі важливі речі, як, наприклад, люстрація, її виконавці іноді скочуються до радянської «кампанійщини», проводячи її бюрократично-механістично, без урахування здорового глузду і національних інтересів.

Величезний пласт роботи нас очікує в інформаційній сфері. Там ризики й загрози все ще залишаються дуже серйозними. Росія не просто готова — вона максимально повно використовує проти нас увесь доступний їй інформаційно-пропагандистський арсенал, на побудову якого пішли роки й мільйони (мільярди?) доларів.

Під ударом опиняємося не тільки ми — Росія завдає ударів по Європі й з Європи, розконсервовуючи проросійські проекти, експертів, політиків, просто «корисних ідіотів». Пряме зіткнення з Росією на цьому полі для нас практично неможливе. Це не означає, що ми маємо забути про такі речі, як контрпропаганда, протидія ворожому контенту або підвищення медіаграмотності населення. Але цього недостатньо — потрібно шукати асиметричні відповіді.

Насамперед — на міжнародному рівні. У 1936 р. світ уже намагався дати відповідь на пропаганду, розгорнуту нацистською Німеччиною, — тоді було ухвалено «Міжнародну конвенцію про використання радіомовлення в інтересах миру». Як бачимо, проблема не зникла. Ми знову потребуємо норм, що обмежують злочинні структури й порушників міжнародного права у плані можливості доносити до світу свою позицію. Гадаю, що саме Україна повинна виступити з зовнішньополітичною ініціативою, яка унеможливить використання міжнародного інформаційного простору у своїх інтересах такими порушниками міжнародної безпеки (і міжнародного права), як Російська Федерація, ІДІЛ, інші терористичні структури.

Залишається складною ситуація у внутрішньому інформаційному просторі. Особливо це стосується того, що ми умовно можемо назвати «сірою зоною», — лінії зіткнення з територією ОРДЛО. Росія як безпосередньо, так і через «ДНР/ЛНР» продовжує активно інформаційно впливати на ці регіони. Ми ж продовжуємо вдавати, що ці території майже нічим не відрізняються від решти інформаційного простору країни. Але це не так. І ігнорувати цей факт не те що недалекоглядно, а в стратегічній перспективі навіть злочинно. Для цих районів потрібен зовсім особливий режим функціонування інформаційного простору — особливий порядок роботи журналістів, радіо і телемовлення, а в широкому значенні — будь-якої діяльності, що може бути визначена як інформаційна й така, що формує свідомість громадян. І в цьому сенсі нам потрібен здоровий пакт щодо такої політики між державою та українською журналістською спільнотою. Власне, готовність до такого діалогу продемонструє зрілість як держави, так і медіаспільноти України.

Останньою в переліку, але не останньою за важливістю є проблема створення ефективного щита для протидії прямій військовій агресії. Як уже було сказано, вести суто симетричну війну з Росією ми навряд чи зможемо — занадто вже різні в нас із нею вагові категорії. Мусимо знайти такі рішення, які, з одного боку, дозволять нам підтримувати високий рівень готовності військ і їхню здатність відбити пряму атаку, а з іншого — щоб це не знищило нашу економіку.

Насамперед ми повинні радикально змінити систему ухвалення рішень у цій сфері. Нині ми зобов'язані говорити про необхідність створити військово-промислову комісію на чолі з президентом. І уряд, як мінімум на рівні першого віце-прем'єр-міністра, повинен брати в цьому активну участь. Мета цієї комісії — аж ніяк не в дублюванні всіх наявних структур, а у визначенні пріоритетів і контролі їх виконання стосовно того, що стане основою нашого щита проти потенційної масштабної агресії. А тут ми можемо зробити ставку лише на одну річ — на інновації.

А Україні (промисловості, інститутам НАН України, просто науково-дослідним колективам або конструкторським бюро) є що запропонувати нашим військовим у найрізноманітніших сферах — починаючи від оперативного-тактичних ракетних комплексів, можливості створення українських аналогів *Javelin* і закінчуючи бойовими БПЛА й військовими роботехнічними

комплексами (які та ж таки Росія активно розробляє і вже використовує на практиці в Сирії, а про важливість цього питання для неї свідчить і ухвалення державної цільової програми роботи-зації Збройних сил РФ до 2025 р.). Для нас життя кожного нашого солдата повинно бути особливо цінним, і інноваційні озброєння — саме те, що допоможе ефективніше його зберегти.

Що далі?

На початку статті наведено як епіграф фразу з видатного твору Іллі Еренбурга. Вона, мабуть, найточніше відбиває наш поточний стан і те, що нам треба робити. Ми вже «вийшли на дорогу», але весь цей час робимо все можливе, щоб не йти нею, всіяко відтягуючи момент походу. Нам усе ще хочеться назад, до «теплої грубки» і «мармеладу зі щипчиками». Однак усього цього вже немає, а ми відмовляємося визнати, що повертатися нема куди.

Фантомні болі старої системи, що розвалилася як з природних причин, так і за активної допомоги з боку, зрада стратегічного партнера — все це дає нам можливість не брати в дорогу кайдани митного, а справді рішуче йти вперед. Ми повинні сформувати нову модель системи національної безпеки та оборони, здатну відповідати на виклики дня не тільки нинішнього, а й завтрашнього. Росія (якщо тільки не станеться чогось екстраординарного, що не вписується в загальний прогноз розвитку ситуації) буде нашим довгостроковим дестабілізуючим супутником, що постійно підводить нас до межі масштабної війни, за якою цілком може вибухнути й «велика війна».

Наше виживання залежить від того, чи будемо ми до неї готові. А це — завдання стратегічне. Якщо ми не зрозуміємо, що повинні займати активнішу позицію — не тільки захищатися, а й контратакувати (нав'язуючи свій порядок денний на всіх фронтах протистояння), якщо ми й далі ігноруватимемо стратегічне планування, якщо не усвідомимо потенціалу розвитку інноваційних військових технологій (усвідомимо не на словах — тут у нас усе нормально, а в реальних рішеннях і діях), то в разі загострення військово-політичної ситуації ми можемо виявитися не просто беззахисними перед ворогом — наша недалекоглядність призведе до найтяжчих наслідків для країни. І до нових людських жертв. А це те, чого ми собі дозволити просто не можемо.